

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
MANUÁL TVORBY STÁTNICOVÝCH
OTÁZEK DÍLČÍHO OBORU ČESKÝ JAZYK
(jazyková a komunikační výchova)

Zpracovala doc. PhDr. Eva Hájková, CSc.

1. Cíl portfolia otázek k SZK a závěrečným zkouškám (CŽV).....	3
2. Obsahové zdroje portfolia otázek k SZK a závěrečným zkouškám (CŽV).....	3
3. Formální charakteristika portfolia	6
4. Historie tvorby souborů státnicových otázek	6
5. Tvorba aktuálního portfolia státnicových otázek (pro studující od r. 2019).....	10
6. Tvorba aktuálního portfolia otázek k závěrečným zkouškám CŽV	11
7. Struktura otázky k SZK	11
8. Příklad formulace státnicové otázky	17
9. Struktura otázky k závěrečným zkouškám CŽV	20
10. Příklad otázky k závěrečným zkouškám CŽV	23
11. Geneze portfolia	25
12. Platnost materiálu	25

1. Cíl portfolia otázek k SZK a závěrečným zkouškám (CŽV)

Cílem portfolia je sestavit soubor témat/otázek ke státní závěrečné zkoušce, resp. k závěrečné zkoušce (CŽV).

Charakteristika otázek:

- státnicové otázky představují souborný nástroj k prověření teoretické připravenosti absolventa příslušného studijního programu
- státnicové otázky jsou jedním z podkladů k udělení atestu úspěšnému absolventovi
- státnicové otázky reprezentují soubor nároků na odbornou připravenost absolventů vybraného studijního programu

2. Obsahové zdroje portfolia otázek k SZK a závěrečným zkouškám (CŽV)

Konkrétní obsah zpracovaný do otázek vychází z příslušného studijního programu reprezentovaného seznamem studijních disciplín sledovaného oboru.

Pro státnicové otázky z jazykové a komunikační výchovy v českém jazyce Učitelství pro 1. stupeň ZŠ je hlavním zdrojem studijní program Učitelství pro 1. stupeň základní školy OM1UC18 a OKM1UC18, pro CŽV studijní program Učitelství 1. stupně ZŠ Program CŽV - na výkon povolání (MSMT-11100/2020-2-403), studium k rozšíření odborné kvalifikace tzv. rozšiřující studium.

Komentář obsahu a charakteru disciplín aktuálního studijního programu:

A: Studijní program Učitelství pro 1. stupeň základní školy OM1UC18 a OKM1UC18

OPMN0C107A, OKMN0C107A – Úvod do studia českého jazyka

Základní vhled do vysokoškolského studia českého jazyka, systemizace základních jazykových informací a jejich zvládnání podle interpretace aktuální bohemistické lingvistiky: 1. Jazykověda, její rozvrstvení, jazykové roviny. 2. Český národní jazyk a jeho útvary. 3. Norma, úzus, kodifikace. 4. Práce se základními jazykovými příručkami. Základní jazykovědná terminologie. 5. Konfrontace lingvistického a školského pojetí obsahu a interpretace odb. literatury. 6. Jevy pravopisu lexikálního, morfologického a syntaktického – systém a jeho aplikace. 7. Psaní zkratk a zkratkových slov, přejímání slov z cizích jazyků, psaní cizích slov. 8. Slovní zásoba, její hodnocení, slovtvorba. 9. Systemizace poznatků zvláště roviny lexikologické, morfologické a syntaktické. 10. Styl, vhodnost a přiměřenost ve volbě jazyk. prostředků.

OPMN0C108A, OKMN0C108A – Řečové dovednosti učitele

Zkvalitnění osobnostního vybavení jedince a jeho komunikační kompetence. Artikulace, fonace, mluvní dýchání. Ortoepie. Řečnická cvičení.

OPMN0C116A, OKMN0C116A – Současný český jazyk I

Systemizace poznatků z fonetiky a fonologie, morfologie, slovtvorby a lexikologie na hlubší teoretické lingvistické základně.

OPMN0C127A, OKMN0C127A – Současný český jazyk II

Syntaktická strukturace výpovědi odráží strukturu lidského myšlení, analýza větných struktur zdokonalí dovednost přesného a logického myšlení. Je třeba využít všech dosud získaných informací z roviny fonetické, lexikální, morfologické, syntaktické i textové ke komplexní analýze textu a k jeho pochopení.

OPMN0C146A, OKMN0C146A – Historické kořeny současné češtiny

Základní povědomí o historickém vývoji jazyka jako nezbytného předpokladu pro prohloubené chápání češtiny současné, těch historických jazykových jevů, s jejichž relikty se setkáváme v současném jazyce, zejm. v jeho výuce na 1. stupni ZŠ (lexikální pravopis, vyjmenovaná slova, vybrané slovesné a jmenné tvary, dialektické prvky, spisovnost a nespisovnost ve výuce češtiny – historické příčiny). Periodizace spisovného jazyka, včetně znalosti hlavních děl a představitelů.

OPMN0C159A, OKMN0C159A – Didaktika českého jazyka I

Základní teoretický i aplikační kurz oborové didaktiky češtiny. Obsahuje A. Obsah, organizace a formy práce ve vyučování ČJ na 1. stupni ZŠ. B. Teorie a specifikum vyučovacího procesu v předmětu český jazyk. C. Práce se základními pedagogickými dokumenty a edukačními materiály týkajícími se vyučovacího předmětu Český jazyk a literatura.

OPMN0C166A, OKMN0C166A – Didaktika českého jazyka s praxí II

Teoretická i praktická analýza vyučovacího obsahu, rozvoj dovednosti sebereflexe studentů v edukačních pokusech, konstrukce konkrétních vyuč. výstupů. Akcent na komunikační výchovu.

OPMN0C173A, OKMN0173A – Čeština jako jazyk druhý

Teoretické základy a vstupní dovednosti pro práci s žákem s odlišným mateřským jazykem v české škole.

OPMN0C368C, OKMN0C291C – Mediální výchova

Systemizace poznatků z oblasti komunikace s médii, akcent na mediální gramotnost.

Srovnání s disciplínami studijního programu předchozího se zdůrazněním návaznosti, popř. zásadní odlišnosti:

Základní disciplíny **O01103004 Rétorika I, O01103005 Rétorika II, O0130325A Úvod do studia ČJ, O0130325B Současný český jazyk I, O0130326 Současný český jazyk II, O01303027 Vývoj českého jazyka, O01303149 Didaktika ČJ s praxí I, O01303150 Didaktika ČJ s praxí II** a dále disciplíny **O01303250 Mediální výchova** a **O01303283 Čeština jako druhý jazyk** odpovídají inovovaným disciplínám v novém programu. Předchozí studijní program obsahoval ještě disciplíny **O01303248 Pragmatika pro učitele 1. st. ZŠ** a **O01303249 Pragmatika pro učitele 1. st. ZŠ II** a 8 volitelných dílčích seminářů.

B: CŽV

Rozvoj jazykové kompetence žáka mladšího školního věku - OCRN20UC02

Oborový základ – úvod do problematiky studia českého jazyka, základy fonetiky a fonologie – zvuková a grafická podoba současné češtiny, základy lexikologie a slovtvorby. Aplikace poznatků do didaktického prostředí výuky na 1. stupni ZŠ – podmínky přeměny pravopisné vědomosti žáka v jeho pravopisnou dovednost, poznávání vztahů mezi slovy ve slovní zásobě, aktivní zvládnutí slovtvorby a rozvoj slovní zásoby žáka.

Didaktická řešení kritických bodů gramatiky češtiny pro mladší školáky - OCRN20UC16

Úvod do morfologie a syntaxe současné češtiny. Žákovské prekoncepty jazykových jevů a systém jazyka, úskalí učiva morfologie a syntaxe češtiny a jejich didaktická řešení, gramatická kompetence jako jeden z předpokladů rozvoje komunikační kompetence jedince. Poznání kritických míst v gramatice češtiny pro žáky mladšího školního věku na základě poznání jazykového systému češtiny, ontogeneze jazyka žáků uvedeného věku a jejich komunikačních potřeb a následně nabídnout možnosti didaktického řešení odhalených kritických míst s využitím principů pedagogického konstruktivismu.

Komunikační výchova v českém jazyce na 1. st. ZŠ - OCRN20UC24

Poznatky současné české stylistiky a teorie komunikačních sfér jako základ komunikační koncepce didaktiky češtiny s akcentem na problematiku 1. stupně ZŠ. Možnosti a způsoby organického propojení jazykové a komunikační výchovy, jazykového a komunikačního učiva.

Komplexní pojetí vzdělávání žáka v českém jazyce na 1. st. ZŠ - OCRN20UC36

Budování povědomí učitelů o historickém vývoji jazyka jako nezbytného předpokladu pro prohloubené chápání češtiny současné, zvl. těch historických jazykových jevů, s jejichž relikty se setkáváme v současném jazyce, zejm. v jeho výuce na 1. stupni ZŠ. Komplexní příprava češtináře na zajištění očekávaných výsledků učení žáků na 1. stupni ZŠ.

Srovnání s disciplínami studijního programu předchozího se zdůrazněním návaznosti, popř. zásadní odlišnosti.

Uvedené inovované předměty se obsahově shodují s předměty původního tříletého rozšiřujícího studia a soustředí se především na postžení lingvistických základů vymezeného obsahu s odkazy na speciální otázky uvedené problematiky z hlediska didaktiky českého jazyka. Speciální pedagogickou problematiku neřeší, neboť se předpokládá, že studenti jsou v tomto smyslu již vzděláni ze svého předchozího studia – viz požadované vstupní vzdělání:

- magisterský obor pedagogika (nikoli však andragogika, sociální pedagogika, školský management)
- magisterský obor speciální pedagogika (neučitelský)
- magisterský obor učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů
- magisterský obor zaměřený na přípravu učitelů mateřské školy

Požadovaná praxe: nejméně půl roku souvislé pedagogické praxe ve školství.

3. Formální charakteristika portfolia

Integrované portfolio obsahuje:

1. Soubor 30 státnicových otázek s podrobnou osnovou pro tvorbu očekávané odpovědi
2. Soubor 30 textů tematicky odpovídajících jednotlivým otázkám pro interpretaci didaktického potenciálu textů
3. Soubor 30 výukových situací pro jejich kritickou interpretaci
4. Soubor 25 otázek pro závěrečnou zkoušku se systémem návodných podotázek a), b), c)
5. Soubor 25 variantních textů s dílčí otázkou k textu
6. Soubor knižních zdrojů/titulů, z nichž byly texty k jednotlivým státnicovým i závěrečným otázkám čerpány

4. Historie tvorby souborů státnicových otázek

Otázky k státním zkouškám byly zásadně neveřejné a odvíjely se v podstatě od otázek k dílčím zkouškám jednotlivých disciplín zařazených do příslušných studijních programů. Historie předem stanovených a v předstihu zveřejněných státnicových otázek se datuje až od 90. let 20. století. Jednotlivé soubory státnicových otázek jsou spjaty s jednotlivými akreditovanými studijními programy.

Soubor státnicových otázek platných do r. 2019

(Platí i nadále pro studenty, kteří vstoupili do studia v akad. roce 2018/2019 nebo dříve.)

Český jazyk (jazyková a komunikační výchova) a didaktika českého jazyka – okruhy ke státní závěrečné zkoušce, učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Student/studentka volí jednu otázku ze skupiny otázek s kódem J a jednu otázku s kódem D.

První skupina otázek je zaměřena lingvisticky a předpokládá se, že student/studentka nabídne strukturu odpovědi komplexně pojaté problematiky otázkou vymezené. Podle pokynů zkoušejícího se pak věnuje vybrané problematice.

Druhá skupina otázek se věnuje didaktice jazykové a komunikační výchovy. Student/studentka může místo otázky s kódem D volit analýzu předložené didaktické situace, jejíž součástí budou odpovědi na dílčí otázky a úkoly z didaktické situace vyplývající. Student/studentka může při zodpovídání otázky využít své portfolio didaktických materiálů v tom smyslu, že jimi bude dokládat svá tvrzení, že je využije jako příkladů svých zobecnovaných závěrů.

Očekává se, že student/studentka předloží u státní závěrečné zkoušky seznam prostudované odborné literatury z českého jazyka a z didaktiky českého jazyka. Doporučená studijní literatura je uvedena u jednotlivých studijních předmětů, srov. SIS.

- J1. Jazyk a jazykověda – rozvrstvení jazykovědy, jazykové roviny; norma, úzus a kodifikace; jazyková správnost a jazyková kultura; lingvistická terminologie.
- J2. Český národní jazyk a jeho útvary; vývoj; vztah spisovného jazyka, dialektů a sociolektů.
- J3. Mluvení: fyziologie a analýza. Mluvní orgány a jejich činnost; slyšení; hlasová hygiena.
- J4. Systém a dělení českých hlásek.
- J5. Zvukové prostředky souvislé řeči; výslovnostní styly; ortoepie a ortofonie.
- J6. Grafický systém češtiny; hlavní principy, zásady a pravidla českého pravopisu.
- J7. Slovní zásoba češtiny a její popis. Významové vztahy; obohacování slovní zásoby; jazykové slovníky.
- J8. Tvoření slov v češtině. Pojmenování motivovaná a nemotivovaná; slovtvorné procesy, slovtvorné kategorie, slovtvorné typy.
- J9. Slovo – jeho zvuková, grafická a významová stránka. Kritéria třídění slov, slovnědruhovú příslušnost a její změny, větněčlenská platnost slovních druhů.
- J10. Substantiva, jejich mluvnické a významové kategorie, tvarová soustava, problematika pádu.
- J11. Adjektiva, jejich mluvnické a významové kategorie, tvarová soustava, problematika pádu.
- J12. Zájmena, jejich třídění, deklinační typy skloňovaných zájmen.
- J13. Číslovky, jejich vymezení a komplexní slovnědruhovú charakteristika, klasifikace číslovek, jejich mluvnické významy a tvarová soustava, složené číslovkové výrazy a pád počítaného předmětu.
- J14. Sloveso – významové třídění sloves, gramatické kategorie slovesné.
- J15. Tvarová soustava českého slovesa.
- J16. Příslovce – komplexní charakteristika slovního druhu a jeho postavení mezi ostatními slovními druhy, třídění příslovcí, tvoření příslovcí, příslovečné výrazy.
- J17. Neohebné slovní druhy – jejich vymezení, charakteristika a vnitřní klasifikace, funkce.
- J18. Pojetí skladby. Věta a výpověď. Gramatický větný vzorec. Věty podle postoje mluvčího ke skutečnosti a teorie promluvových aktů.
- J19. Syntaktické vztahy a způsoby jejich vyjadřování. Skladební dvojice a slova, která do nich nevstupují.
- J20. Valence. Základové a nezákladové větné členy.
- J21. Podměťová a přísudková část věty, základ podmětu, základ přísudku. Bezpodměťové větné struktury. Větné ekvivalenty.
- J22. Zvláštnosti a nepravidelnosti ve větných strukturách.
- J23. Souvětí souřadné, podřadné a složité. Způsoby klasifikace vedlejších vět. Nepravé věty vedlejší.
- J24. Slohotvorní činitelé.
- J25. Stylové oblasti a funkční styly.
- J26. Slohové postupy a slohové útvary.
- J27. Stylistika jazykových prostředků.
- J28. Kompozice jazykového projevu.

- D1. Specifikum vztahu lingvistiky a didaktiky českého jazyka pro 1. stupeň ZŠ, organizace jazykového vyučování, specifikum vyučovací hodiny českého jazyka.
- D2. Hlavní úkoly, cíl a současné pojetí vyučování českého jazyka na 1. stupni ZŠ, konfrontace názorů na jazykové vzdělávání a jazykovou výchovu.
- D3. Postavení českého jazyka v RVP, způsoby realizace mezipředmětových vztahů (český jazyk a ostatní předměty).
- D4. Charakteristika 3 učebnicových řad pro český jazyk a zhodnocení jejich kladů a záporů.
- D5. Učební pomůcky pro vyučování českému jazyku na 1. stupni ZŠ, práce s dětskými časopisy a knihami pro děti a mládež.
- D6. Expoziční vyučovací metody. Klady a zápory induktivní a deduktivní metody výkladu mluvnického učiva. Metoda prodlouženého výkladu. Řízený rozhovor.
- D7. Motivační a evokační metody ve vyučování gramatiky. Kreativní jazykové metody (modelování textu, jazykové hry atd.).
- D8. Jazyková cvičení v hodinách češtiny – jejich třídění, využití, uplatnění logicko-myšlenkových operací v nich.
- D9. Funkční zvukové prostředky mluvené řeči v učivu 1. stupně ZŠ, péče o zvukovou stránku žákova vyjadřování.
- D10. Metodické dělení pravopisných jevů. Jevy pravopisu lexikálního a jejich postavení v systému učiva českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
- D11. Jevy pravopisu tvaroslovného a skladebného, metodika jejich vyvozování a upevňování na 1. stupni ZŠ.
- D12. Stavba slova. Morfematická a slovotvorná analýza na 1. stupni ZŠ.
- D13. Metodické postupy při probírání významových vztahů mezi slovy. Prostředky rozvoje vyjadřování žáků na 1. stupni ZŠ.
- D14. Didaktická problematika slovních druhů – jejich vyvozování, třídění a systemizace v učivu na 1. stupni ZŠ.
- D15. Didaktická problematika jmenných kategorií na 1. stupni ZŠ.
- D16. Osvojování slovesných kategorií na 1. stupni ZŠ.
- D17. Substantiva v systému učiva na 1. stupni ZŠ.
- D18. Adjektiva v systému učiva na 1. stupni ZŠ.
- D19. Didaktická problematika zájmen na 1. stupni ZŠ.
- D20. Sloveso – jeho tvary a významy v učivu 1. stupně ZŠ.
- D21. Didaktická problematika číslovek na 1. stupni ZŠ.
- D22. Neohebné slovní druhy v učivu českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
- D23. Syntaktické vztahy a skladební dvojice v učivu češtiny na 1. stupni ZŠ.
- D24. Didaktická problematika souvětí na 1. stupni ZŠ, jeho identifikace a tvorba, větné vzorce.
- D25. Základní větné členy v učivu českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
- D26. Řeč přímá a nepřímá v učivu českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
- D27. Metody práce učitele ve slohové výuce na 1. stupni ZŠ, práce s nejdůležitějšími probranými útvary.
- D28. Produktivní komunikační činnosti na 1. stupni ZŠ.
- D29. Receptivní komunikační činnosti na 1. stupni ZŠ.
- D30. Práce s informací v hodinách češtiny na 1. stupni ZŠ.

- D31. Práce s chybou, hodnocení, reflexe a sebereflexe v hodinách češtiny na 1. stupni ZŠ.
- D32. Žák s poruchami učení a práce s ním v hodinách češtiny v běžné třídě na 1. stupni ZŠ.
- D33. Integrovaný žák a práce s ním v hodinách češtiny v běžné třídě na 1. stupni ZŠ.
- D34. Žák cizinec v hodinách češtiny na 1. stupni ZŠ.
- D35. Mediální výchova na 1. stupni ZŠ.

Soubor otázek pro závěrečnou zkoušku z českého jazyka (jazykové a komunikační výchovy) a didaktiky českého jazyka

(pův. rozšiřující studium učitelství pro 1. stupeň ZŠ, později CŽV)

Student/studentka volí jednu otázku. Při odpovídání na otázku může využít své portfolio didaktických materiálů v tom smyslu, že jimi bude dokládat svá tvrzení, že je využije jako příkladů svých zobecnovaných závěrů.

Očekává se, že student/studentka předloží u závěrečné zkoušky seznam prostudované odborné literatury z českého jazyka a didaktiky českého jazyka. Doporučená studijní literatura je uvedena u jednotlivých studijních předmětů – viz SIS.

1. Složky předmětu český jazyk a jeho postavení v RVP a ŠVP, současné pojetí vyučování českému jazyku, jeho cíl a hlavní úkoly.
2. Učebnice a učební pomůcky pro vyučování českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
3. Vyučovací metody a jazyková cvičení v hodinách češtiny na 1. stupni ZŠ.
4. Reflexe, sebereflexe, chyba a způsoby a význam hodnocení v českém jazyce na 1. stupni ZŠ.
5. Specifikum práce v češtině na 1. stupni ZŠ ve třídách z různých důvodů nehomogenních.
6. Zvuková stránka češtiny a její didaktická problematika v práci v českém jazyce na 1. stupni ZŠ.
7. Grafický systém češtiny ve vztahu k její zvukové realizaci. Didaktické dělení pravopisných jevů a problematika jejich osvojování na 1. stupni ZŠ.
8. Slovo a slovní zásoba – didaktická problematika stavby slova a jeho významu.
9. Slovní druhy – lingvistická a didaktická problematika jejich třídění. Důvody rozdílného postupu při jejich vyvozování a systemizaci.
10. Didaktické postupy při probírání jmenných kategorií na 1. stupni ZŠ.
11. Gramatické kategorie a tvarová soustava sloves v učivu českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
12. Podstatná jména – komplexní charakteristika slovního druhu a související didaktická problematika v učivu českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
13. Přídavná jména – komplexní charakteristika slovního druhu a související didaktická problematika v učivu českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
14. Zájmena – komplexní charakteristika slovního druhu a související didaktická problematika v učivu českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
15. Číslovky – komplexní charakteristika slovního druhu a související didaktická problematika v učivu českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
16. Neohebné slovní druhy – lingvistická a didaktická konfrontace z hlediska potřeb výuky na 1. stupni ZŠ.

17. Klasifikace vět podle postoje mluvčího ke skutečnosti a komunikační funkce výpovědi jako didaktický problém na 1. stupni ZŠ.
18. Rozsah informací o větě a souvětí a způsoby jejich zprostředkování žákům mladšího školního věku.
19. Základní a základové větné členy v učivu českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
20. Produktivní komunikační dovednosti v českém jazyce na 1. stupni ZŠ.
21. Receptivní komunikační dovednosti v českém jazyce na 1. stupni ZŠ.
22. Práce s informací v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ.
23. Mediální výchova v práci s žáky mladšího školního věku.

5. Tvorba aktuálního portfolia státnicových otázek

(pro studující od r. 2019)

Analýza disciplín: požadavky na absolventa jednotlivých disciplín jsou uvedeny vždy u odpovídajících disciplín zařazených do studijního programu v SIS.

Soubor knižních zdrojů/titulů, z nichž jsou čerpány texty k interpretaci jejich didaktického potenciálu:

- Čapek, Karel; Čapek, Josef. *Devatero pohádek*. 6. vyd. Praha : Albatros, 1983.
- Dahl, Roald. *Čarodějnice*. Praha: Euromedia, 2017.
- Drijverová, Martina. *Domov pro Martány*. Praha: Albatros, 1998.
- Drijverová, Martina. *Sísa Kyselá a ušmudlaný rytíř*. Praha: Albatros, 2002.
- Dvořák, Jiří. *Rostlinopis*. Praha: Baobab, 2012.
- Ende, Michael. *Nekonečný příběh*. Praha: Albatros, 2001.
- Erben, Karel Jaromír. *Dlouhý, Široký a Bystrozraký*. Praha: Svoboda-Libertas, 1993.
- Fischerová, Daniela. *Pohoršovna*. Praha: Mladá fronta, 2014.
- Gosciny, René. *Nové Mikulášovy průšvihy*. Praha: Albatros Media, 2007.
- Janssonová, Tove. *Čarodějův klobouk*. Praha: Albatros, 1984.
- Janssonová, Tove. *Tatínek píše paměti*. Praha: Albatros, 1995.
- Kinney, Jeff. *Deník malého poseroutky*. Samá voda. Praha: CooBoo, 2020.
- Kratochvíl, Miloš. *Poťouši a Zloděják*. Praha: Triton, 2013.
- Kubátová, Marie. *Krakonošův hernec*. Praha: Československý spisovatel, 1972.
- Lada, Josef. *Mikeš*. Praha: Albatros, 1974.
- Lindgrenová, Astrid. *Bratři Lví srdce*. Praha: Albatros, 2001.
- Lindgrenová, Astrid. *Děti z Bullerbynu*. Praha: Albatros, 2009.
- Lindgrenová, Astrid. *Pipi Dlouhá punčocha*. Praha: Albatros Media, 2022.
- Lobel, Arnold. *Pan Sova*. Praha: Albatros Media, 2020.
- Macourek, Miloš. *Pohádky*. Praha: Mladá fronta, 2011.
- Mourlevat, Jean-Claude. *Jefferson*. Praha: Baobab, 2019.
- Němcová, Božena. *Národní báchorky a pověsti I, II*. Praha: SNKLHU, 1956.
- Nikl, Petr. *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander, 2015.
- Nilsson, Frida. *Gorila a já*. Praha: Portál, 2015.

Nováková, Zuzana. *Mít svoje vlastní zvířátko*. Praha: Blok, 1989.
Palacio, Raquel. *(Ne)obyčejný kluk*. Praha: Knižní klub, 2013.
Paterson, Katherine. *Most do země Terabithia*. Praha: Albatros, 2007.
Slabý, Zdeněk Karel. *Nedokončené pohádky*. Praha: Portál, 2009.
Štáchová, Helena. *Hurvínkova magická sedmička*. Praha 1997.
Štěpán, Ludvík. *Čítanka plná pokladů*. Výběrové texty literární výchovy pro 4. třídu ZŠ. Liberec: Dialog, 2000.
Trnka, Jiří. *Zahrada*. Praha: SNDK, 1962.

Časopisy: Království zvířat, Mateřídouška, National Geographic

Soubor výukových situací byl průběžně pořizován během praxí studentů na základních a fakultních základních školách v Praze a Středočeském kraji.

6. Tvorba aktuálního portfolia otázek k závěrečným zkouškám CŽV

Principy tvorby závěrečných otázek jsou obdobné jako u tvorby otázek státnicových. Osnova otázky je nahrazena podpůrnými a orientačními podotázkami a), b), c). U přiloženého textu zmíníme pouze stručně jeho didaktický potenciál (není třeba jej podrobně rozvádět), ale odpovíme na otázku v záhlaví textu. Variantní texty jsou čerpány ze stejných knižních zdrojů jako u státnicových otázek.

7. Struktura otázky k SZZK

Každá státnicová otázka má tři části.

Část A – Konkrétní úplné znění otázky včetně osnovy očekávané odpovědi

Část B – Interpretace didaktického potenciálu předloženého textu

Očekávanou odpověď by měly tvořit tyto tři kroky:

1. Obsahová charakteristika textu, hlavní myšlenka, popř. souvislosti textu s dílem, návrh koho by text mohl zaujmout.
2. Vztah obsahu textu a jazyka v něm užitého – výběr „zajímavých“ jazykových prostředků – prostředky najít, pojmenovat + kam je zařadit (první seznámení x procvičování).
3. EUR – do které části vyučovací jednotky by bylo vhodné text zařadit, jak a proč.

Část C – Kritický komentář výukové situace

V následujícím přehledu státnicových otázek je uvedena vždy pouze Část A. Příklad konkrétní státnicové otázky s očekávaným řešením viz bod 8.

Inovovaná témata pro státní zkoušku z českého jazyka ve studiu Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

(platí pro studenty, kteří studují podle programu OM1UC18 nebo OKM1UC18 s nástupem do studia od ZS 2019/2020 a později)

Student si vylosuje jedno téma. Jeho šíře nabízí studentovi uplatnit své lingvistické i didaktické vědomosti a schopnost jejich didaktické aplikace na příkladu textu a konkrétních výukových situací. Hodnocen je výkon studenta jako celek.

AKTUÁLNĚ PLATNÉ OTÁZKY (revize září 2023)

1. Český národní jazyk a jeho útvary.

Vývoj, útvary a poloútvary češtiny, čeština spisovná, hovorová, interdialekty a dialekty, sociolekty; jazykové roviny a jazykovědné disciplíny; školská jazykovědná terminologie, jazyková norma a kodifikace, jazyková správnost a jazyková kultura, kultura jazyka a kultura řeči. Český národní jazyk v didaktickém pojetí na 1. stupni ZŠ.

2. Zvuková stránka češtiny a její didaktická problematika na 1. stupni ZŠ.

Mluvní orgány a jejich činnost, slyšení, zvukové prostředky souvislé řeči – melodie, přízvuk, tempo řeči a síla hlasu, pauza; výslovnostní styly, základní pravidla ortoepie češtiny, systém a dělení českých hlásek z hlediska lingvistického a z hlediska školy, fonetická transkripce a k čemu slouží učitelé ČJ, kultura jazyka a řeči. Péče o zvukovou stránku jazyka na 1. stupni ZŠ.

3. Grafický systém češtiny. Didaktické dělení pravopisných jevů a vytváření pravopisné dovednosti žáků na 1. stupni ZŠ.

Hlavní principy, zásady a pravidla českého pravopisu, jeho vývoj. Jednotlivé skupiny pravopisných jevů, jejich problematika a postavení v systému učiva českého jazyka, žákova cesta od pravopisného poučení k aktivní pravopisné dovednosti, typy pravopisných cvičení, učební materiály – práce s příručkami Pravidla českého pravopisu a Internetová jazyková příručka, kritické posouzení některých dostupných počítačových aplikací na procvičování pravopisu.

4. Slovo a slovní zásoba češtiny.

Kritéria třídění slov ve slovní zásobě – hledisko rozsahu užívání národního jazyka, sociálního omezení, dobového výskytu, frekvence, expresivity, původu, struktury pojmenování, příslušnosti k stylovým vrstvám spisovného jazyka, pojmenování motivovaná a nemotivovaná; zákonitosti lexikálního vývoje dítěte, lexikální stránka řeči žáka mladšího školního věku. Stěžejní okruhy učiva lexikologie na 1. stupni ZŠ.

5. Významové vztahy mezi slovy.

Slova monosémantická, slova polysémantická, metafora, metonymie, homonymie, synonymie, antonymie, hyponymie, hyperonymie, paronymie; metodické postupy expozice

významových vztahů, jazykové slovníky a možnosti práce s nimi ve škole, možnosti využití autentických komunikátů na 1. stupni ZŠ.

6. Obohacování a rozšiřování slovní zásoby, tvoření slov v češtině.

Tvoření slov v češtině – slovotvorné procesy, slovotvorné kategorie, slovotvorné typy, složeniny a jejich klasifikace, zkratky, zkratková slova a jejich klasifikace, způsoby obohacování a rozšiřování slovní zásoby, frazeologie a idiomatika; morfematická a slovotvorná analýza v jazykovém vyučování na 1. stupni ZŠ.

7. Slovní druhy – lingvistická a didaktická problematika jejich vymezení a třídění.

Vymezení jednotlivých slovních druhů, způsoby jejich vyvozování na 1. stupni ZŠ, důvody rozdílného postupu při jejich vyvozování a systemizaci během 1. stupně ZŠ, možné proměny slovnědruhové příslušnosti a větněčlenská platnost slovních druhů, význam přesného definování jazykových jevů pro rozvoj myšlení žáků a kultivování jejich vyjadřování, možné obtíže žáků při identifikaci slovních druhů a konkretizace způsobů, jak jim čelit.

8. Substantiva – charakteristika slovního druhu a místo vymezené problematiky v učivu 1. stupně ZŠ.

Vymezení substantiv, jejich významové a mluvnické kategorie, tvarová soustava, skloňovací typy, význam deklinačních vzorů, vymezení pojmu varianta, variantnost tvarových prostředků; didaktická problematika jmenných kategorií na 1. stupni ZŠ, rozsah a obsah učiva o substantivech na 1. st., obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

9. Adjektiva – charakteristika slovního druhu a místo vymezené problematiky v učivu 1. stupně ZŠ.

Vymezení adjektiv, morfologická a sémantická charakteristika adjektiv, třídění, tvarová soustava, funkce v textu, zvl. hledisko syntaktické a stylistické, rozsah a obsah učiva o adjektivech na 1. st., obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

10. Zájmena a číslovky – charakteristika slovních druhů a místo vymezené problematiky v učivu 1. stupně ZŠ.

Vymezení, morfologická a sémantická charakteristika zájmen a číslovek, třídění, deklinační typy skloňovaných zájmen, složené číslovkové výrazy, funkce zájmen a číslovek v textu, zvl. hledisko syntaktické a stylistické, rozsah a obsah učiva o zájmenech a číslovkách na 1. st., obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

11. Slovesa – charakteristika slovního druhu a místo vymezené problematiky v učivu 1. stupně ZŠ.

Identifikace a vymezení sloves, didaktická problematika slovesných kategorií na 1. stupni ZŠ, tvarová soustava českého slovesa, rozsah a obsah učiva o slovesech na 1. st., obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

12. Neohebné slovní druhy – jejich charakteristika a místo vymezené problematiky v učivu 1. stupně ZŠ.

Vymezení jednotlivých neohebných slovních druhů, charakteristika a vnitřní klasifikace, funkce v textu, rozsah a obsah učiva o neohebných slovních druzích na 1. st. ZŠ, obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

13. Skladba.

Pojetí skladby, věta a výpověď, valence, základové a nezákladové větné členy, podmětová a přísudková část věty, základ podmětu, základ přísudku, bezpodměté větné struktury, větné ekvivalenty; rozsah a obsah učiva o skladbě na 1. st., obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

14. Komunikační záměr mluvčího a jeho realizace.

Komunikační záměr a způsoby jeho realizace, subjektivní postoje mluvčího k obsahu výpovědi ve srovnání se školní klasifikací vět podle postoje mluvčího ke skutečnosti; vztah verbálního a neverbálního vyjádření, přímého a nepřímého vyjádření a způsoby práce s nimi na 1. stupni ZŠ.

15. Syntaktické vztahy a způsoby jejich vyjadřování.

Druhy syntaktických vztahů, skladební dvojice a slova, která do nich nevstupují, včetně významu tohoto učiva nejen pro poznání struktury větných celků, ale i pro porozumění textu, zvláštnosti a nepravidelnosti ve větných strukturách a využití pro slohová/stylizační cvičení na 1. stupni ZŠ.

16. Věta a souvětí.

Druhy souvětí, vztahy mezi větami v souvětí, druhy vedlejších vět, konkurence věta – větný člen, školní identifikace rozdílů mezi větou a souvětím, interpunkce ve větě a souvětí; didaktická problematika souvětí na 1. stupni ZŠ, jeho identifikace a tvorba, vzorce souvětí pro práci žáků s modelem.

17. Stylové oblasti a funkční styly.

Stylové oblasti a funkční styly včetně didaktické problematiky, slohové postupy a slohové útvary, jejich vzájemný vztah, slohové postupy typické pro konkrétní slohové útvary, didaktická problematika vybraných slohových útvarů pro 1. stupeň ZŠ.

18. Slohotvorní činitelé a text.

Objektivní a subjektivní faktory/činitelé ovlivňující text, kompozice jazykového projevu, horizontální a vertikální členění textu, řeč přímá a nepřímá v učivu na 1. stupni ZŠ, způsoby využití stavby textu v práci s žáky na 1. stupni ZŠ, orientační prvky v textu – vymezení a jejich využití v hodinách Čj.

19. Stylistika jazykových prostředků a metody práce učitele ve slohové výuce.

Přehled jevů stylistiky jazykových prostředků a jejich podíl na stylistické charakteristice textu – např. jevy roviny lexikální nebo morfologické aj., charakteristika jazykových

prostředků stylově neutrálních a stylově příznakových apod.; metody a formy práce při výuce slohu na 1. stupni ZŠ; mluvený a psaný projev žáků 1. stupně ZŠ; typy slohových cvičení, třídění, využití, funkce, uplatnění logickomyšlenkových operací v nich, využití typů cvičení v komunikačním pojetí výuky na 1. stupni ZŠ.

20. Produktivní komunikační dovednosti.

Vymezení dovedností mluvení a psaní, úrovně jejich osvojení a způsoby jejich nabývání, rozvíjení dialogických a monologických projevů žáků, formy písemného projevu žáků, funkční typy psaní, tvorba písemného projevu a osvojování fází psaní. Vliv kontextu na tvorbu komunikátu.

21. Receptivní komunikační dovednosti.

Sociální kontext naslouchání, formální a funkční typy naslouchání, osvojování čtecí techniky, formální a funkční typy čtení, druhy čtení podle úrovně čtenářské techniky, čtení s porozuměním a metodický postup jeho osvojování. Kritické čtení. Pojem funkční gramotnosti.

22. Jazyková cvičení v češtině.

Typy jazykových cvičení v češtině – třídění, funkce, rozdílné využití cvičení, vztah frekvence a typů cvičení a jazykových rovin, uplatnění logickomyšlenkových operací v různých typech cvičení, využití typů cvičení v komunikačním pojetí výuky na 1. stupni ZŠ.

23. Specifikum práce v češtině na 1. stupni ZŠ ve třídách z různých důvodů nehomogenních.

Principy individualizace a diferenciací v jazykovém vyučování, žák se speciálními vzdělávacími potřebami (např. žák se specifickými poruchami učení, žák se zrakovým postižením aj.), žák s OMJ a žák nadaný v běžné třídě ZŠ, možné způsoby klasifikace a hodnocení těchto žáků s ohledem na jejich specifika.

24. Čeština jako jazyk cizí a druhý na 1. st. ZŠ.

Rozlišení češtiny jako jazyka cizího a jazyka druhého včetně užívané terminologie oboru, žák s OMJ, učebnice a další didaktické pomůcky vhodné pro práci s žákem s OMJ, začleňování žáků cizinců do běžné třídy a problémy s tím spojené, možnosti práce češtináře s cizincem, resp. s žákem s OMJ – cvičení atd.

25. Mediální výchova na 1. stupni ZŠ.

Cíle mediální výchovy, hlavní témata, motivační aktivity a materiály; práce s informací, hledání relevantních zdrojů, práce s dezinformacemi a fakenews, resp. hoaxy přiměřená žákům na 1. st. ZŠ, jazykové prostředky užívané v médiích, manipulace v médiích i mimo ně a jak se jí bránit, internet, možnosti posilování digitální kompetence žáků.

26. Vyučovací metody v českém jazyce.

Klasifikace vyučovacích metod podle uplatnění logickomyšlenkových operací v nich a rozdílné využití metod v různých fázích vyučovací hodiny, klady a zápory deduktivní

a induktivní metody výkladu mluvnického učiva, práce s žákovskými prekoncepty, prodloužený výklad, řízený rozhovor atd. (demonstrace na konkrétních příkladech), metody RWCT.

27. Didaktické a speciálně didaktické pomůcky pro využití v jazykovém vyučování.

Typologie školní knihy – učebnice, cvičebnice, pracovní sešity atd. a jejich konkrétní využití ve škole, kritická komparace alespoň 3 učebnicových řad českého jazyka pro 2.–5. roč. ZŠ, stavba výukové lekce, speciální didaktické pomůcky, možnosti a zásady tvorby příležitostných učebních materiálů.

28. Třífázový model učení v hodině českého jazyka.

EUR na 1. st. ZŠ – jeho konstruktivistická podstata, aplikace, didaktická funkce jednotlivých fází modelu, význam, možnosti, úskalí – na konkrétních příkladech z kteréhokoli 2.–5. roč. ZŠ, podstata induktivně-deduktivního myšlenkového postupu.

29. Hlavní úkoly, cíl a současné pojetí výuky českého jazyka na 1. stupni ZŠ.

Postavení českého jazyka v RVP, současné revize RVP, vývoj pojetí výuky českého jazyka, integrovaná výuka českého jazyka a práce s dětskými časopisy a knihami pro děti a mládež, organizace jazykového vyučování. Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření v RVP – funkce, pojetí, možnosti didaktické transformace.

30. Hodnocení a klasifikace práce žáka v českém jazyce.

Formativní a sumativní hodnocení v českém jazyce, možnosti a funkce klasifikace, práce s chybou, hodnocení a klasifikace defektních textů, oprava a hodnocení ústních a písemných projevů žáků.

Základní doporučená literatura:

Hubáček, Jaroslav et al. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4., upr. Opava: VademecumBohemiae, 2010.

Černá, Martina; Hájková, Eva. *Český jazyk B pro studující učitelství prvního stupně ZŠ a SpPg*. Praha: PedF UK, 1999.

Havlová, Ivana; Štěrbová, Ludmila; Schneiderová, Eva. *Český jazyk A pro studující učitelství 1. stupně ZŠ a SpPg*. Praha: PedF UK, 1999.

Hájková, Eva. *Kapitoly z didaktiky českého jazyka na 1. stupni ZŠ*. Praha: PedF UK, 2021.

Hájková, Eva. *Komunikační činnosti a jejich cíle*. Praha: PedF UK, 2008.

Internetová jazyková příručka. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>.

Pravidla českého pravopisu. Praha: Academia, 2003.

Valenta, P., Brom, Z., Kellerová, I. *Mediální činnosti v předškolním a mladším školním věku*. Praha: Raabe, 2016.

Hájková, Eva. *Žák-cizinec v hodinách češtiny na základní škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014.

Štěpáník, S., Hájková, E., Eliášková, K., Liptáková, L., Szymańska, M. (2020). *Školní výpravy do krajiny češtiny: didaktika českého jazyka pro základní školy*. Praha: Fraus, s. 240–268.

Žáčková, H., Jucovičová, D. (2006). *Metody hodnocení a tolerance dětí s SPU: pro 1. stupeň*. Praha: D+H, 44s.

Další literatura viz sylaby a popisy jednotlivých předmětů v SIS.

8. Příklad formulace státnicové otázky

Část A - má kromě formulace otázky také podrobnou osnovu očekávané odpovědi. Student/studentka se může této osnovy držet, může však postupovat podle svého uvážení. Očekává se však, že se k jednotlivým položkám vyjádří.

Slovesa – charakteristika slovního druhu a místo vymezené problematiky v učivu 1. stupně ZŠ.

Identifikace a vymezení sloves, didaktická problematika slovesných kategorií na 1. stupni ZŠ, tvarová soustava českého slovesa, rozsah a obsah učiva o slovesech na 1. st., obtížné jevy z hlediska výuky na 1. st. ZŠ.

Minimální očekávaná odpověď

Slovesa jsou ohebný slovní druh, časují se. Vyjadřují děj (školní vymezení: co různé subjekty dělají nebo se s nimi děje), ve větě mají významné postavení jako predikát (přísudek), mohou být ovšem i jiným větným členem, nejčastěji objektem (předmětem). Jde o plnovýznamový slovní druh, funkci pomocného/sponového slovesa plní sloveso *být, stávat se*. Slovesa modální, slovesa fázová nebo např. slovesa tranzitivní poznávají žáci na 1. stupni pouze lexikálně, bez terminologie. Ze slovesných tvarů žáci identifikují tvary jednoduché a tvary složené, tvary aktivní – tvar neurčitý, infinitiv, a soustavy tvarů určitých – pro slovesný čas a slovesný způsob. Z gramatických kategorií slovesa poznávají žáci kategorii osoby, čísla, času a způsobu. Dítě se těžko vyrovnává s reálným časem lineárním a cyklickým, do času jako gramatického jevu proniká ještě obtížněji. Při expozici času je třeba užít pomůcku děje se – stalo se – stane se, nikoli bylo-je-bude, aby nedošlo ke zkreslení dětské představy a tvarech budoucího času. Obdobně problematický může být slovesný způsob vzhledem k abstraktnosti významu slova podmínka (probíráme pouze kondicionál přítomný).

Část B - Po přehledu odpovědi na zadanou otázku zvažte v souvislosti s vymezeným tématem využití didaktického potenciálu následujícího textu:

Stanovte, jak a proč text využijete, v které části edukace daného tématu a v kterém ročníku ZŠ. Pokud považujete text pro edukaci daného tématu za nevhodný, vysvětlete proč a navrhněte jiný, vhodnější materiál.

„Prvňáci měli nakreslit, jak si představují hrdinu, a všichni ho namalovali tak, že vypadal přesně jako vy,“ prohlížel si mě od hlavy k patě.

Vybavil jsem si, jak kreslí prvňáci. Na mých výkresech z první třídy se nepoznalo, jestli jsem nakreslil člověka, letadlo nebo zříceninu hradu. I tak mi to ale zalichotilo. Nikdy mě nenapadlo, že vypadám jako hrdina. Bylo mi jasné, že se tak musím i chovat.

„Vy jste ten, který nás přišel zachránit před rozkmoťřidly?“ školník vstal z kamene, uklonil se mi jako judista a soukal se do kalhot a trika.

„Jsem,“ uklonil jsem se taky tak. „Co tu děláte takhle v noci?“

Školník uhnul pohledem. „To vám právě nemůžu říct.“

„Dobře,“ posadil jsem se na slavný potměšský kámen, „zeptám se Zuzančina táty, proč si sem chodíte sedat. Ten určitě bude vědět.“

„Nééé!“ ze školníka vyletěl skřek, jako když soused Markvart omylem přivře konec svého dlouhatánského jezevčíka mezi dveře. „Nemůžu vám to říct, právě proto, abyste to neřekl panu učiteli, protože si radši ani nechci představit, co by tomu říkal!“

Pro samé říct, říkal a neříkal to byla dost těžká věta k pochopení, ale když jsem si ji přebral, ještě dvě slova o říkání jsem přidal: „Pane Šonko, když mi po pravdě řeknete, proč tu jste, tak já to nikomu říkat nebudu. Ani Zuzančinu tátovi.“

Miloš Kratochvíl. Poťouši a Zloděják. Praha: Triton, 2013.

Co jsme se z textu dozvěděli?

Je text vtipný? Čím je to asi způsobeno?

Časujte samostatně slovesa říct a říkat. Budou tvary ve vzájemném porovnání vždy u obou sloves stejné? Je význam sloves říct a říkat stejný?

Minimální očekávaná odpověď

Odpovědi na otázky: Text přináší podrobnosti z vyprávění o situaci v Potměchách. Komicky působí vypravěčova vzpomínka na výtvarné úspěchy v dětství. Poznáváme, že vypravěč bude mít v Potměchách významný úkol, má Potměchy zachránit před rozkmoťřidly.

Při časování sloves říct a říkat sledujeme různé tvary a různý význam. Ten žáci postihnou patrně jako jednorázovou akci u slovesa říct a opakovanou u slovesa říkat.

Zaregistruj i rozdíly ve tvarech řeknu – říkám – budu říkat.

Didaktický potenciál textu: Obsahová charakteristika – posun v ději vyprávění o situaci v Potměchách, plynule navazuje na vyprávění v předchozích kapitolách. Pro postižení probíhajícího děje ve vyprávění jsou využity běžné jazykové prostředky – slovesa v odpovídajících tvarech. Zvláště v závěru textu práce se slovesy říct a říkat rozliší průběh a opakovanost děje, aniž by žáci museli být poučeni o vidu, sledují jen dílčí změny významu a možnost využití těchto rozdílů v textu. Výskyt sloves v textu a jejich funkci ve větě lze využít v rámci U(vědomění) v hodině pro 3. roč. k procvičení základních vlastností sloves, celý text je vhodný např. do E(vokace) pro 4. roč. k tématu sloveso a jeho tvary.

Část C – Kritický komentář výukové situace

V tématu sloveso následuje výuková situace, zde však uvádíme výukovou situaci z jiného tématu ve snaze informačně rozšířit ukázkou pro studenty:

Utvoř věty se slovy: nad, pod, ve, u, za, na

Pero leží na stole.

Klec visí na zdi.

Kočka je pod stolem.

Vázyčka stojí na stole.

Hlínek spadl ze stolu.

Jana sedí ve vzduchu.

Oprava:

Úkoly k výukové situaci

1. Co se cvičí zadaným cvičením a pro který ročník je pravděpodobně určeno?
2. Jak žák splnil zadaný úkol?
3. Zhodnoťte způsob opravy žákova řešení úkolu.
4. Jaké jsou možnosti oprav a hodnocení písemných prací žáků?

Minimální očekávané odpovědi:

Ad 1) Účelem cvičení je procvičit oddělené (samostatné) psaní grafických slov a význam předložek ve spojení s vhodnými tvary dalších slov. Cvičení je pro 2. roč. ZŠ.

Ad 2) Samostatné psaní předložek žák zvládl, všechny předložky ze zadání cvičení však nepoužil. Vytvořené věty jsou korektní.

Ad 3) Není vyznačeno, že žák nepoužil všechny zadané předložky. Vyznačení pravopisné chyby ve slově vázyčka je správné, chybí však, jak byla ona chyba hodnocena. Není zřetelné, co znamená vlnovka pod žákovou větou Jana sedí ve vzduchu (židle na obrázku opravdu chybí). Symbolika značek v opravě musí být žákům známá, jinak je třeba chybu přímo při opravě označit/nazvat. Učitel správně požaduje od žáka písemnou opravu (vyplývá z poznámky pod cvičením Oprava).

Ad 4) Je třeba vždy vyznačit všechny chyby, v rozhovoru s žákem je však třeba rozlišit, co bylo a co nebylo probráno. Použitá symbolika oprav musí být žákům srozumitelná.

Hodnocení písemných prací žáků může být známkou, nebo slovní. Hodnotíme-li známkou, pak vždy pouze jednou.

9. Struktura otázky k závěrečným zkouškám CŽV

Otázky CŽV byly zcela přepracovány, resp. nově zpracovány a formálně upraveny tak, aby zřetelně vyjádřily studentům očekávaný obsah a rozsah odpovědi na ně, což může přispět k odbourávání stresu ze zkoušení. Systém návodných podotázek může též usnadnit a urychlit studentovo vybavování odpovědí v nastudovaném tématu.

Návodné otázky a), b), c) v podstatě pokrývají problematiku vymezenou hlavní otázkou. Očekává se, že student/studentka postupně na podotázky odpoví, může však zvolit svou osnovu odpovědi na základní otázku vymezující dané téma. Zkoušející pak může podle svého uvážení podotázky, resp. podotázku položit jako doplňující.

Inovované portfolio témat k závěrečným zkouškám CŽV

OSZN172 Český jazyk a literatura s didaktikou

Část jazyková a komunikační výchova s didaktikou

AKTUÁLNĚ PLATNÉ (revize září 2023)

1. Současné pojetí výuky českého jazyka na 1. stupni ZŠ.

- a) Hlavní úkoly a cíl vyučování s odkazem na RVP a jeho revize.
- b) Konstruktivistická podstata současného pojetí výuky českého jazyka.
- c) Organizace jazykového vyučování a možnosti integrované výuky českého jazyka.

2. Didaktické materiály pro výuku českého jazyka na 1. stupni ZŠ.

- a) Typologie školní knihy – možnosti a využití jednotlivých typů ve škole, aktuální situace.
- b) Didaktické a speciálně didaktické pomůcky.
- c) Zásady tvorby příležitostných učebních materiálů.

3. Vyučovací metody a jazyková cvičení v hodinách českého jazyka.

- a) Klasifikace vyučovacích metod a jejich rozdílné využití v různých fázích vyučovací hodiny českého jazyka.
- b) Práce s žákovskými prekoncepty jazykových jevů.
- c) Typy jazykových cvičení a jejich využití v komunikačním pojetí výuky českého jazyka na 1. stupni ZŠ.

4. Hodnocení práce žáka v českém jazyce.

- a) Formativní a sumativní hodnocení – vymezení, funkce, využití. Další možnosti zpětné vazby v hodinách českého jazyka.
- b) Práce s chybou, oprava a hodnocení ústních a písemných projevů žáků.
- c) Reflexe a sebereflexe v hodině českého jazyka, klasifikace vs. slovní hodnocení.

- 5. Specifikum práce v češtině ve třídách z různých důvodů nehomogenních.**
- Uplatnění diferenciacce a individualizace ve vyučování českého jazyka.
  - Žák se speciálními vzdělávacími potřebami, žák s OMJ a žák nadaný v běžné třídě.
  - Specifikum málotřídní školy ve vztahu k vyučování českému jazyku.
- 6. Český národní jazyk a jazykovědné disciplíny.**
- Vymezení útvarů a poloutvarů češtiny a práce s nimi ve škole.
  - Problémy školské jazykovědné terminologie.
  - Jazykovědné disciplíny a jejich podíl ve výuce na 1. stupni ZŠ.
- 7. Zvuková stránka češtiny a její didaktická problematika na 1. stupni ZŠ.**
- Orgány mluvení a slyšení a péče o ně. Hygiena hlasu u žáka i učitele.
  - Segmentální a suprasegmentální jazykové prostředky v češtině.
  - Péče o zvukovou stránku jazyka žáků na 1. stupni ZŠ.
- 8. Spisovná výslovnost češtiny v didaktických souvislostech na 1. stupni ZŠ.**
- Systém českých souhlásek a samohlásek, jejich třídění a terminologizace.
  - Spisovná výslovnost češtiny (domácích i přejatých slov), souvislost výslovnosti s pravopisem, výslovnost slov přejatých ve výuce na 1. stupni ZŠ.
  - Nejvýznamnější ortoepická pravidla češtiny a jejich uplatnění v práci na 1. stupni ZŠ.
- 9. Grafický systém češtiny a jeho osvojování na 1. stupni ZŠ.**
- Didaktické dělení pravopisných jevů, jejich místo v systému učiva češtiny.
  - Pravopisná vědomost a pravopisná dovednost žáků na 1. stupni ZŠ.
  - Pravopisná pravidla slov domácích a slov přejatých.
- 10. Slovní zásoba češtiny, její rozšiřování a obohacování.**
- Kritéria třídění slov ve slovní zásobě (včetně stylistických), možnosti jejich využití na 1. stupni ZŠ.
  - Způsoby obohacování a rozšiřování slovní zásoby (včetně tvoření slov).
  - Morfemická a slovotvorná analýza na 1. stupni ZŠ a její význam.
- 11. Slovo, významové vztahy mezi slovy.**
- Metodické postupy výkladu a procvičení významových vztahů mezi slovy.
  - Jazykové slovníky, on-line slovníky a jazykové příručky, práce s nimi ve škole.
  - Využití frazeologie na 1. stupni ZŠ.
- 12. Slovní druhy – lingvistická a didaktická problematika jejich vymezení a třídění.**
- Vyvozování a systemizace slovních druhů na 1. stupni ZŠ.
  - Možné proměny slovnědruhové příslušnosti.
  - Možné obtíže žáků při identifikaci některých slovních druhů.

13. Substantiva a jmenné kategorie na 1. stupni ZŠ.

- a) Druhy substantiv a jmenných kategorií pro mladší žáky.
- b) Význam deklinačních vzorů.
- c) Problematika životnosti maskulin.

14. Slovesa a slovesné kategorie na 1. stupni ZŠ.

- a) Tvarová soustava českého slovesa a její poznání na 1. stupni ZŠ.
- b) Didaktická problematika slovesných kategorií u mladších žáků.
- c) Problematika pravopisných jevů u sloves.

15. Adjektiva.

- a) Rozsah a obsah učiva o adjektivech na 1. stupni ZŠ.
- b) Využití adjektiv při práci s textem.
- c) Obtížné jevy z hlediska výuky adjektiv, včetně pravopisu.

16. Zájmena a číslovky v učivu na 1. stupni ZŠ.

- a) Morfologická a sémantická charakteristika zájmen a číslovek.
- b) Funkce zájmen a číslovek v textu, zvl. psaném u mladších žáků.
- c) Didaktická řešení identifikačních obtíží uvedených slovních druhů u mladších žáků.

17. Neohebné slovní druhy.

- a) Charakteristika a vnitřní klasifikace neohebných slovních druhů vhodná pro mladší žáky.
- b) Rozsah a obsah učiva o neohebných slovních druzích na 1. stupni ZŠ.
- c) Obtížné jevy z hlediska výuky neohebných slovních druhů na 1. stupni ZŠ.

18. Komunikační záměr mluvčího a jeho realizace.

- a) Úskalí školní klasifikace vět podle postoje mluvčího ke skutečnosti.
- b) Komunikační funkce výpovědi jako didaktický problém.
- c) Vztah verbálního a neverbálního vyjádření a způsoby práce s nimi na 1. stupni ZŠ.

19. Základní a základové větné členy v učivu syntaxe na 1. stupni ZŠ.

- a) Druhy syntaktických vztahů a způsoby jejich vyjadřování.
- b) Skladební dvojice a slova, která do nich nevstupují.
- c) Základové a nezákladové větné členy. Základ podmětu, druhy podmětu, základ přísudku, druhy přísudku.

20. Věta a souvětí na 1. stupni ZŠ.

- a) Školní identifikace rozdílu mezi větou a souvětím.
- b) Interpunkce ve větě a v souvětí.
- c) Vzorce souvětí pro práci žáka s modelem.

21. Stylistická charakteristika jazykového projevu.

- a) Slohové postupy charakteristické pro konkrétní slohové útvary.
- b) Horizontální a vertikální členění textu, orientační prvky v textu – využití ve výuce na 1. stupni ZŠ.
- c) Podíl slohotvorných činitelů na tvorbě textu.

22. Produktivní komunikační dovednosti.

- a) Rozvíjení dialogických a monologických projevů žáků.
- b) Funkční typy psaní a formy písemného projevu žáků.
- c) Mluvený vs. psaný jazyk.

23. Receptivní komunikační dovednosti.

- a) Formální a funkční typy naslouchání.
- b) Čtení s porozuměním a metodický postup jeho osvojování.
- c) Využití obrazových, internetových, tištěných zdrojů ve výuce.

24. Čeština jako jazyk cizí a jazyk druhý.

- a) Kurikulum češtiny jako druhého jazyka pro základní vzdělávání.
- b) Začleňování žáka cizince do běžné třídy.
- c) Výukové materiály vhodné pro práci s žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.

25. Mediální výchova v práci s žáky mladšího školního věku.

- a) Práce s informacemi a dezinformacemi.
- b) Manipulace, její rozpoznávání a obrana proti ní.
- c) Internet, rozvíjení digitální kompetence v jazykovém vyučování na 1. stupni ZŠ.

25 variantních textů (k dispozici při zkoušce):

Číslo textu ukazuje, ke které otázce má text svým obsahem nejbližší. Podle uvážení zkoušejícího může však být konkrétní text použit i k otázce jiné.

Předpokládá se, že student/studentka podle potřeby zhodnotí didaktický potenciál textu, odpoví na otázku v záhlaví textu, popř. z textu vybere příkladový materiál pro svou didaktickou argumentaci k jevům vymezeným vylosovanou základní/hlavní otázkou/tématem.

10. Příklad otázky k závěrečným zkouškám CŽV

Znění otázky:

Zvuková stránka češtiny a její didaktická problematika na 1. stupni ZŠ.

- a) Orgány mluvení a slyšení a péče o ně. Hygiena hlasu u žáka i učitele.
- b) Segmentální a suprasegmentální jazykové prostředky v češtině.
- c) Péče o zvukovou stránku jazyka žáků na 1. stupni ZŠ.

Minimální očekávané odpovědi

Zvuková stránka češtiny tvoří podstatnou součást výuky na ZŠ. Podílí se zásadním způsobem na vytvoření komunikační kompetence žáků.

- a) Tvorba hlasu je závislá na fungování respiračního (dechového) ústrojí. Výdechový proud, nejlépe opřený o bránici, prochází z plic do fonačního ústrojí, kde rozkmitá hlasivky. Rezonancí v rezonančních dutinách vzniká výsledný hlas, který se upraví v modulačním/artikulačním ústrojí do výsledné podoby hlásek.
Slyšení je závislé na funkci sluchového ústrojí – zvuk zachycený boltcem je směřován do vnitřního ucha přes sluchové kůstky a bubínek a je dále zpracováván. Podobně jako u mluvení je i pro slyšení podstatná činnost odpovídajících center v mozku.
Pro hlas i sluch je nevhodné zdržovat se v příliš hlučném a prašném prostředí. Výrazné zesilování hlasu, ale i šeptání škodí. Nepřekřikujeme se, nepijeme příliš studené nápoje. V tomto smyslu pracujeme i s žáky, péče o hlas není u nich automatická.
- b) Segmentální prostředky jsou hlásky, klasifikované podle způsobu a místa tvoření nejprve na samohlásky a souhlásky. Pro další klasifikaci samohlásek je v češtině důležitá kvantita, z hlediska kultury řeči pak i způsob tvoření samohlásek. Třídící kritéria souhlásek vycházejí ze způsobu a místa jejich tvoření, pro školu je třeba respektovat znělost souhlásek a dále jejich roli v pravopisu.
Suprasegmentálními prostředky rozumíme funkční zvukové prostředky mluvené řeči, a to přízvuk, pauzy, melodii, sílu hlasu, tempo řeči.
- c) S žáky cvičíme funkční dýchání, výslovnost a funkční využití melodie, síly a tempa řeči zařazením různých jazykových her (možno uvést příklady).

Komentář nabídnutého textu:

Které zvukové jazykové prostředky se podílejí na výstavbě textu?

A jak našli toho nejchytřejšího

Zloděj právě vespával za háječkem na sluníčku a probudil se, když už hlučící zástup Kocourkovských byl jen několik metrů od něho. Vyskočil a dal se na divoký útěk.

„Zastavte séééé!“ volali za ním, „uděláme vás starostóóóú!“

Zloděj dobře neslyšel a křičel na ně: „I ba ne, já nechci dostat rákoskou!“

Kocourkovští volali ještě hlasitěji: „Zavedeme vás se slávou do radnice!“

Zloděj zase dobře neslyšel a volal do dlaní: „Ať počká na jiného ta vaše šibenice!“

Až se starosta dopálil a zařval: „Copak jste hluchý?“

Leč zloděj se jen ještě naposled obrátil a zavolal, sotva ho už bylo slyšet: „Kdepak, já nevěřím na duchy!“ a zmizel za kopcem.

Škoda!

Co si měli nyní Kocourkovští počít?

Minimální očekávaná odpověď

Uvedený text nemá žádné zvláštní odchyly od korektní zvukové realizace projevu. Staví na zdůrazněné výslovnosti zesílením hlasu a prodloužením nosné části mluvy – fonace tónové složky, tedy samohlásek. Přesto dochází k nedorozumění buď opravdu proto, že přes snahu mluvčího je zvuk řeči slabý a nezřetelný, a proto se příjemce textu snaží o porozumění

hledáním zvukově podobného sdělení, nebo příjemce textu nemá zájem na komunikaci, a proto záměrně vytváří zdání nepochopení vyhledáním ekvivalentů zvukově podobných, ale s nevyhovujícím významem. (S odkazem na kontext ukázky půjde patrně o druhý případ.)

O obou komunikačních situacích lze s žáky diskutovat, uvádět příklady podobné komunikační situace a sledovat, kterými jazykovými prostředky se dosáhne dorozumění a kterými nedorozumění.

11. Geneze portfolia

Inovované portfolio otázek k státní zkoušce z českého jazyka, jazykové a komunikační výchovy vytvořily PhDr. Gabriela Babušová, Ph.D., PhDr. Eliška Doležalová, Ph.D., PhDr. Klára Eliášková, Ph.D., PhDr. Radka Holanová, Ph.D., doc. PhDr. Pavla Chejnová, Ph.D. a PhDr. Blanka Nedvědová, Ph.D., za technické podpory Mgr. Veroniky Vršecké, DiS., hlavní autorkou a vedoucí autorského kolektivu byla doc. PhDr. Eva Hájková, CSc. Současný finální text vznikl během let 2022 a 2023. Jeho koncepce a prvotní podoba byla zveřejněna v září 2022. V roce 2023 byl materiál zásadním způsobem přepracován, vznikl jako jeho součást alternativní soubor 30 textů speciálně vybraných pro možnost interpretace jejich didaktického potenciálu, tematicky odpovídajícího zadané otázce, a podobně i soubor 30 výukových situací, které jsou k dispozici studentům ke kritické interpretaci. Po celou dobu byly jednotlivé části materiálu v autorském kolektivu prodiskutovávány, poslední revize materiálu proběhla v září 2023. V roce 2023 vzniklo zcela nově Inovované portfolio témat/otázek k závěrečným zkouškám ČŽV obsahující 25 otázek doplněných podpůrnými podotázkami a), b) a c) a 25 variantními texty. Na tvorbě tohoto portfolia se podílel stejný autorský kolektiv a portfolio prošlo obdobně diskusí, jeho poslední revize proběhla též v září 2023.

12. Platnost materiálu

První zadávání zde uvedených otázek a způsob hodnocení odpovědí v letním státnicové a zkušební termínu (květen/červen) 2023.